

Elif Şafak

firarperest

M. K. Perker'in çizimleriyle

DK
DOĞAN
KİTAP

Türk Edebiyatı | Deneme

FİRARPEREST

Yazan: Elif Şafak

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Dijital yayın yarihi: Eylül 2012/ ISBN 978-605-09-1073-5

Kapak tasarımı: Uğurcan Ataoğlu

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / **Faks** (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr

/

editor@dogankitap.com.tr

/

satis@dogankitap.com.tr

Firarperest

Elif Şafak

Anarşist Aşklar

Adam ve kadın, uzun senelerdir evliler. Seviyorlar birbirlerini, orası kesin.

Ama eskisi gibi değil. Zaten nicedir hiçbir şey eskisi gibi değil. Eskiden sevdalar daha mı tutkuluydu, hasretler daha mı derin? Sevgilinin saçının bir teline ne şiirler yazılırdı hani. Bir kez görmekle ne kadar çok sevilirdi insan. Kapı aralığından uzanan bir baş, perde arkasında bir kadın gölgesi, belli belirsiz bir tebessüm, gözbebeklerinde saklı ateş ve har. Uzaktan da sevilirdi yâr.

Mümkündü. Hem mümkün hem imkânsızdı aşk. Hayatın bir parçasıydı dokunmadan sevmek. Yaklaşmadan. Aşk bugün var, yarın kaçtı kaçacak bir ada

tavşanıydı sanki. Öylesine ürkek. Kimse yüzde yüz emin olamazdı aşka "sahip"

olduğundan. Mülkü yok, tapusu yoktu. Daha mı anarşistti eskiden aşklar?

Sahi "yârim" ne güzel kelimeydi. Ağızda akide şekeri. "Yâ- rim" der, sonra bir es verir, gayriihtiyari susardın. Söyleyecek söz kalmazdı ardından. Tek başına kaç cümleye bedeldi kelimeler. Eskiden harfler daha mı kıymetliydi? Bir mektup yeterdi aylar süren ayrılıkların sessizliğini kapatmaya. Tek bir yemin yeterdi aradaki mesafeleri azaltmaya. Artık hiçbir şey o kıvamda değil. İbre şaştı, ayar bozuldu sanki. El titredi, akort bozuldu sanki. İlişkilerimizin ahengi eskisi gibi değil. Kelime cömerdi, duygu cimrisi bugünün insanı. Konuşmaya gelince açıyor ağzını, duygulanmaya gelince tutuyor kendini. Zaman yok ya, hep bir telaş halindeyiz ya, bunca koşuşturma arasında kimsenin durup da duygulanmaya vakti yok.

"Bütün meslekler insan ruhunu kemirir durur. Bir tanesi hariç: Şairlik."

Böyle demişti Charles Baudelaire. Artık bu durum da değişti. Şimdilerde şairlik dahil bütün meslekler ruhumuzu kemirip duruyor, inceden inceden. Makyajla kapatıyoruz kemirilen yerlerin üstünü, ruhumuzdaki gedikleri, benliğimizdeki oyukları. Meşguliyetle, sosyallikle, unvanla, kariyerle, şan şöhretle kapatıyoruz.

Ama alttan alta bir çoğumuz aynı dertten mustaribiz: Tamamlayamadığımız bir eksiklik duygusunu, azalmayan bir bezginliği sırtımızda un çuvalı gibi taşıyoruz.

Monoton bir değirmen taşı günlerin akışı. Dönüyor kendi ritmiyle. Bizi o çarkın dışına çıkaracak bir aşk arıyoruz. Sıradışı bir sevda. Ama gel gör ki ne Ferhat'ız dağları delecek, ne Simurg kuşlarıyız mavilikte kanat çırpacak. Hem gizliden gizliye masalsı ve destansı bir sevda arıyor hem de masalları ve destanları hayatımızdan satır satır siliyoruz.

Adam mesleğinde hayli yükselmiş, kadınsa çocukları büyütmüş artık. Ne sıradışı bir heyecan var, ne yeni bir sınav. Birbirlerine tahammül edemedikleri zamanlar da oluyor. Aynı çatı altında iki ayrı dünya kurmuşlar kendilerine, daracık bir kesişim gösteren iki ayrı küme gibiler. Öyle günler oluyor ki, "Çekip gitsem" diyor adam içinden. "Yeniden başlasam hayata, tazelensem, yenilensem.

Kırkından sonra, ellisinden sonra yepyeni bir hayata atılanlar var. Ben de geç kalmış sayılmam. Bunca zaman karımı ve çocuklarımı incitmemek için hep alttan aldım, ama artık çocuklar büyüdü, karım da kendine yeter. Üstelik erkek olmanın biyolojik avantajları var. Bir kadın altmışında anne olamaz ama bir erkek altmışında, hatta yetmişinde baba olabilir. Kadınlar önce çocuklarına, sonra torunlarına bağlı oluyor. Halbuki bir erkek bağımsız kalabilir. Gidebilirim istersem. Bir gün belki..."

Öyle günler oluyor ki, "Çekip gitsem" diyor kadın içinden. "Yeniden başlasam hayata, tazelsenem, yenilensem. Otuz beş yaşına kadar ha bire didişiyorsun, ya ailenle akrabalarınla, ya arkadaşlarınla, ya sevdiğinle, ya bedenle. Otuz beş-kırk arası yavaş yavaş duruluyorsun. Ama esas kırkından sonra başlıyor kadınlık. Kadın ancak o yaştan sonra pişiyor, olgunlaşıyor, kendini buluyor. Bunca zaman kocamı ve çocuklarımı kırmamak için hep alttan aldım, ama artık çocuklar büyüdü, kocam da kendine yeter. Hem kadın olmanın avantajları var. Erkekler nedense yalnız kalamıyorlar. Ürküyorlar yalnızlıktan.

Karanlıktan korkan oğlan çocukları gibiler. Halbuki kadınlar yalnız

yaşayabiliyor. Yalnız ve bağımsız. Bir kez dul kalan kadın kolay kolay evlenmiyor. Bir ilişkiden çıkan kadın kolay kolay yenisine başlamıyor. Biz kadınlar erkeklerden daha dayanıklıyız. Gidebilirim istersem. Bir gün belki..."

Gitmek ama nereye? Tası tarağı toplayıp Ege'de bir köye mi gitmeli?

Bodrum'a, Kaş'a ya da adı sanı duyulmamış bir sahil kasabasına mı çekilmeli?

Sırtta çanta, elde tren bileti, dünyayı mı dolaşmalı yoksa? Yahut Uzakdoğu'ya, Hindistan'a filan mı gitmeli, mümkün olduğunca uzağa, kendinden kaçarcasına?

Kaç hayat yaşayınca yorulur insan? Kaç seneden sonra yaşlı, kaç hezimetten sonra bezgin, kaç sevdadan sonra kalpsiz, kaç kelimedden sonra lâl olur kişi?

Ne adam göze alabiliyor çekip gitmeyi, ne kadın. Kalıyorlar aynı yerde, tıpatıp aynı şekilde. Evlilikleri orada burada konuşuluyor, "en başarılı evlilikler"

arasında sayılıyor. Parmakla gösteriliyorlar. Bunca senedir mutlu bir evlilik yürütmenin sırrını soranlara "karşılıklı sevgi ve saygı" diyorlar gülümseyerek.

Diyemiyorlar ki "karşılıklı sevgi ve saygı ve bir de karşılıklı bir türlü çekip gidememek..." Günler günleri kovalıyor. Günler günleri aynen tekrarlıyor.

Yoruluyorlar. Yaşamaktan değil, yaşayamamaktan yoruluyorlar.

Huzursuz Ruh

Yolculuk etmeyi niye bu kadar seviyorum bilmiyorum. Tek bildiğim yollarda özgürleştiğim, romanlarımı hep oradan oraya giderken tesadüfen bulduğum ve ilk satırlarını yolculuklarda yazdığım. Sevmenin de ötesinde bir ihtiyaç bu, kanımda deveran eden bir saklı iptila. İllaki çıkmalıyım yolculuklara.

Uzun süre yolculuk etmez, edemez isem bir eksiklik hissetmeye başlıyorum. Bir tıkanıklık. Akmıyor sanki hayat, illaki gitmem gerek.

Gitmek ama nereye? Önemi yok. Gitmek ama niye? Cevabı yok. Aslında varılacak yer dahi o kadar mühim değil, zira aslolan gitmek, gidebilmek... zaman zaman... her zaman.

Uçmayı, havaalanlarını, pasaport kontrollerini, bel ağrılarını ve uluslararası seyahatlerin o kaçınılmaz gündelik sefaletlerini günahları kadar sevmeyen arkadaşlarım var. Karşılıklı yadırgayan gözlerle bakıyoruz birbirimize. "Sen de artık yorulmadın mı bunca dolaşmaktan, otur oturduğun yerde" diyenler çıkıyor aralarından, nedense yarı sitemkâr. "Huzursuz ruh seni!"

Doğru, nereye gidersen git, kaçtıklarını götürürsün beraberinde. Doğru, ne kadar kilometre kat edersen kat et, yakınlaşamazsın kendine, eğer zihninin

ve yüreğinin sınırları duruyorsa yerli yerinde. Doğru, aslolan hikâyeleri arşınlamaktır, memleketleri değil. Bunların hepsi doğru. Ve her seyyah bilir ki, gittiği yerde onu gene kendisidir karşılayacak olan. Kendi geçmişi. Huzursuz ruhlar bilmez mi sanırsınız, ne kadar dolaşırlarsa dolaşsınlar huzur bulamayacaklarını...

Ne var ki gene de dayanamazlar işte. İçlerinde kurulu bir saat. Tik-tak-tiktak. Sonsuza değin aynı yerde güven ve huzur içinde kalmak mı, yoksa savrula savrula oradan oraya gitmek mi deseler hiç tereddütsüz gitmek, gidebilmek derim. Sonsuza değin verilen yeminlerde bir sahtelik var. Hiç bozulmamak üzere kurulu düzenlerde bir tahakküm var. Hiç değişmediğini iddia eden ve bununla gurur duyan insanlarda bir hamlik, çiglik, pişmemişlik var. İnsan ki eşrefi mahlukattır, içindeki semavi özü keşfetmekle yükümlüdür. Çıkacaksın yollara, kendine doğru git gidebildiğin kadar. Keşif boynumuzun borcudur. Kendimizi keşfetmek, aşkı keşfetmek, dünyayı keşfetmek, ötekini keşfetmek...

Çakılı kalmamak hep aynı ruh hallerine, aynılıklara, çoktan bitmiş, ama rol yapmayı sürdüren evliliklere, kendini yenileyemeyen ilişkilere, tavsamış, sirkeleşmiş arkadaşlıklara, aslını yitirmiş ve bir ucuz taklitten ibaret kalmış

aşklara... Bence devre mülk bile almamalı insan. Nereden biliyorsun her sene, her 10 Temmuz-10 Ağustos arasını şu koskoca dünya üzerinde gidip gidip hep aynı noktada geçirmek istediğini? Olur da gelecek sene başka memleketlere gidersiniz ailecek. İran'a mesela ya da Ukrayna'ya veya Kamboçya'ya... Nasıl yaşar, nasıl ağlar orada insanlar, sırf görmek için, sırf meraktan, merak ki en çabuk yitirdiğimiz, en temel dürtümümüzdü, bize en çok yakışan... Hem belki seneye tek başına çıkarsın tatile, kocan ve çocuklarıyla değil; kendi kendinle.

Sevmediğinden değil aileni, kendini özlediğinden. Şöyle bir kendinle sohbet etmeyeli çok zaman geçtiğinden. Yalnızlık içsel bir hazine olduğundan.

Kaçılacak bir sosyal kusur değil.

Çakılı kalmamak sırf alışkanlıklardan ötürü demir attığın koylara. Çıkmak oralardan, geçmek dalgakıranların beri tarafına, bilmediğin memleketlere varmak, tatmadığın yemekler yemek, sözlerini anlamadığın şarkılarla içlenmek, risk almak, dağılmak ve parçalanmak ve hasret çekmek buram buram, gurbetin tadına bakmak ve kendini yabancıнын gözünden görmek, şaşırmak yeniden, şaşırmak bir çocuk gibi dünyanın hallerine, çeşitliliğine, güzelliğine, acımasızlıklarına... şaşırmak ölene kadar... şaşıрма kabiliyetini hiç yitirmemek...

budur son tahlilde Âdemoğullarına Havvakızlarına kendilerini keşfettirten serüven.

Dünyayı Görmeli!

Vaktiyle çocukluğumun Ankarası'nda, durmadan konuşma ve hareket etme yeteneğine sahip ama bir o kadar da ketum ve sır saklayan bir kadınlar dünyasının içindeydim.

Sağım solum, önüm arkam anneanneler, teyzeler, yengeler, komşu teyzeler,

haminnelerden müteşekkildi, tıpkı *Baba ve Piç*'teki Asya gibi kadınlarla kuşatılmıştı evrenim. Tüm bu kadınların kendi aralarında tıklar tıklar işleyen muazzam bir iletişim ağı vardı. Ne vakit birbirleriyle haberleşmek isteseler –

ister mühim bir ailevi mesele olsun, ister ödünç yumurta istemek bahanesiyle–

ne telefon açar, ne duman yükseltir, ne posta güvercini uçurur, onun yerine biz çocukları ulak olarak kullanırlardı. Vızır vızır evden eve gider gelirdi ufak ulaklar, çoğu zaman taşıdıkları mesajların anlamını idrak edemedi.

"Kıymethanımtayze anneannem dedi ki o mesele öyle değilmiş!.." mealinde mesajlar bıraktığımı, karşılığında aynı şifreyle kodlanmış bir cevap alıp bu sefer de onu taşıdığımı hatırlıyorum mesela. Yıllar sonra bugün hermenötik'e (yorumbilim) ve metin-analizine olan ilgimi, öyle entelektüel

sebeplere değil de, belki de çocukken içine düştüğüm kadınlar dünyasının sırlı, şifreli, mecazı bol dillerini zememenin verdiği sıkıntıya borçluyum. Kim bilir!

O vakitler etrafımdaki kadınlardan en çok duyduğum nasihatleri sıralasam alt alta, listenin başına "Dünyayı görmeli" lafını yerleştirmek icap ederdi herhalde. "Dünyayı görmeli" derdi mahallesinden dışarı nadiren çıkan o kadınlar. Böyle deme ihtiyacı duyarlardı nedense, bazı bazı televizyon karşısında i geçirdiklerinde ya da iki sohbet arası üzerlerine suskunluk çöktüğünde. "ok okuyan mı bilir, çok gezen mi demişler" diye eklerdi birileri ardından. Nasıl olup da aynı lafları dne dne böylesine şevkle sil baştan edebildiklerine hayret eder, üstelik sözleriyle kendi hayatları arasındaki engin kopukluğu görmezden gelmelerine ierlerdim. Sorsanız, dünya muhakkak gidip görülmesi gereken bir

"şey"di nazarlarında. Ama hangi yn, tastamam neresiydi? Ona varmak için acaba nereye yolculuk etmeliydi? Hangi ülkelere giderse insan "dünya"yı görmüş sayılırdı acaba? Zamanla anladım ki, Doğu ya da Ortadoğu "dünya"dan sayılmıyordu. Oraları görmek iyi hoş da insanı başkalaştırmıyordu.

"Avrupa görmek şart" derdi kadınlar hep bir ağızdan. "Avrupa görmüş

insan başka... Hoş, şimdi televizyon sayesinde insan görmüş kadar oluyor; ama

gene de gitmek başka tabii."

Avrupa görünce bir başkalık çökecekti üzerimize. Avrupa dediğin bir seyirlik lem, ara ara gidip "izlemek" gerekti, ekranda pembe dizi izlercesine. Bu kadınların çoğu tatil mefhumundan yoksundu. Kimileri olsa olsa yazları çıkardı mahalleden. Ya memlekete, ya askeri kamplara, ya memur kamplarına, ya orta btceli devre mklere... Hep aynı yerlere giderlerdi hep aynı şeyleri yapmak üzere. Tatile benzemeyen bu tatillerde kadınlar normalden üç kat daha fazla iř

yapar, yabancı bir yerde tanıdık bir düzen kurar, üç kat daha fazla yorulurdu.

Çadır kamping görenler de vardı aralarında. İki hafta boyunca ip gibi akan suyla bulaşık yıkayıp, tüpte yemek pişirmekten belleri tutulmuş vaziyette dönerlerdi.

Yorgun dönülürdü tatillerden. Zaten o kadar meraklısı değillerdi bu gitmelerin.

Esas Türkiye'nin güneyini kuzeyini, batısını doğusunu filan değil, "dünyayı"

görmek lazımdı.

Mor Harflerle Yazılmış

Bir Yazı

Şehrin kalabalık bir semtinde, trafiğin yoğun olduğu bir saatteyiz. Yağmur çiseliyor hafiften. Yağmur hem ince ince yağıyor hem her damlada bütün şehri altüst etmeyi başarıyor. Bir otobüs yanaşıyor durağa. Yolcularını

alıyor, yolcularını bırakıyor. Otobüsün arka tarafında camdan dışarı bakan bir adam var.

Orta yaşlı bir adam. Ne şişman ne zayıf. Ne esmer ne sarışın. Belki bir devlet kurumunda çalışıyor ya da özel bir şirkette. Dalgın, durgun bakıyor etrafa.

Koşturan insanlara, renklere, desenlere, insanlığın hallerine... Derken aniden bir şey dikkatini çekiyor. İleride bir apartmanın yan cephesinde mor boyayla yazılmış bir yazı duruyor: EDEP YA HU EDEP, BUGÜN BİR İYİLİK YAP.

Adam gözlerini kırıpıştırarak bakıyor yazıya, tekrar bakıyor. Öylesine alışkın ki başka türlü duvar yazıları görmeye, bunu yadırgıyor. Halbuki çöp dökmemeyle ilgili bir yazı görse yadırgamazdı. Ya da siyasi içerikli bir yazı olsaydı. Filanca partiyi tutanların ya da falanca partiye kızanların yazdığı bir yazı. Veya bir aşk ilanı olsaydı... "Zeynep seni seviyorum..." gibi bir şey mesela.

Ya da "kömür gözlüm..." Onları da yadırgamazdı. Her şehirli insan gibi adamın da gözleri alışkın orda burda bu tür yazılar görmeye. Ama bu seferki yazı farklı.

Kim yazmış acaba? Niye yazmış? İnip bakmak istiyor bir an. Yakından görmek.

Dokunmak harflere. Ama otobüs tam o an hareket ediyor. Adam hiç

düşünmeden yerinden kalkıp otobüsün arka tarafına gidiyor ve yüzünü cama yapıştırıp, oradan bakıyor duvar yazısına. Bakabildiği kadar bakıyor. Ta ki harfler ufukta minnacık birer nokta oluncaya dek.

Genç kız üniversite öğrencisi. Henüz ikinci sınıfta. İdealist, girişken, azıcık romantik, delidolu, okumayı seviyor, müziği ve sinemayı da. İsmi önemli değil.

Yeliz ya da Ayşegül, fark etmez. Sosyal bilimler okuyor ya da mühendislik.

Sınavı var bugün, üstelik geç kalmak üzere, koşturuyor yollarda. Kampustan içeri girerken gözü bir an için yan tarafta duran satıcıya takılıyor. Satıcının tezgâhının üzerinde elmalar, armutlar, portakallar dizili. Her bir meyve öbeğinin üzerinde fiyatının yazılı olduğu bir karton var. Ve el arabasının kenarında bir kâğıt, üzerinde mor harflerle yazılmış bir yazı duruyor. Genç kız hayretle bakıyor yazıya. İnanamıyor gözlerine. Sınavı filan unutuyor bir an. Yaklaşıyor.

"Sen mi yazdın bu yazıyı?" diye soruyor satıcıya.

Satıcı esmer, zayıf bir adamcağız. Sigaradan sararmış dişlerini saklamaya çalışarak, yarı mahcup gülümsüyor. "Yok ben yazmadım. Az evvel yaşlı başlı bir adam geldi, bunu verdi. Ben de sevdim. Aldım koydum oraya." Genç kız usulca yazıya dokunuyor. Bir çiçeğe dokunur gibi. Portakal kokuyor yazı. Güzellik kokuyor. Sükûnete, sadeliğe, huzura ve uyuma davet ediyor. Kim yazmış acaba?

Niye yazmış? Çantasından yirmi lira çıkarıyor, gördüğü yazıyı aynen defterine geçiriyor: EDEP YA HU EDEP, BUGÜN BİR İYİLİK YAP.

Gecenin bir saati, şehrin bıçkın yüzü, kenar semti. Pavyonların önünde taksiler bekliyor, sokak aralarında alacaklılar kavga ediyor, sarhoş bir adam ağaç altına kusuyor, tam şu anda birileri birilerini dolandırıyor, yalanlar söyleniyor, sahte kahkahalar atılıyor, hüznün üstü örtülüyor, makyaj makyaj üstüne. Şehir bu saatte hiç olmadığı kadar hırçın ve kızgın. Ve tüm bu keşmekeşin ortasında bir hayat kadını yürüyor tek başına. Rimeli akmış ağlamaktan. Hırpalanmış.

Yaşamak istemiyor. Bu gece intiharı düşünüyor.

Rastgele bir taksiye biniyor. "Anadolu yakasına geçeceğiz" diyor. Halbuki geçmeyecek. Boğaz Köprüsü'nde inecek. Oraya kadar taksimetre ne yazmışsa kuruşu kuruşuna ödeyecek ama. Herkes onu aldattı hayatta, ama o kimseyi dolandırmadan gidecek ölüme. Planı böyle. Taksici gün görmüş adam, dikiz aynasından bakıyor, bir şey söylemiyor. Anladı mı acaba yolcusunun intihara gittiğini?

Köprünün ortasında yavaşlıyor taksi. "Abla" diyor taksici. "Bak bana bugün ne geldi?" Kadın evvela anlamıyor söyleneni. Taksici ısrarla ona bir yirmi lira uzatıyor. Minnacık bir yazı yazılı üzerinde, mor harflerle. "Sende kalsın" diyor taksici. "Çantanda taşı. Moral verir. Yüreğini ferah tutarsın."

Kadın başını eğiyor. Bütün gece bastırıldığı hüznün balon gibi kaçıyor elinden. Tutamıyor. "Ağlama be abla" diyor taksici. "Ağlama, bak beni de ağlatacaksın."

Sabaha karşı İstanbul. Taksici ve hayat kadını deniz kenarında köfte ekmek satan seyyar satıcının önünde duruyorlar. Sessizce denize bakıyorlar. Ödeme zamanı gelince kadın kendisine verilen yirmi lirayı uzatıyor. "Bana iyi geldi, belki başkasına da iyi gelir..."

Otobüsteki adam duvarda bir yazı gördü. Öyle bir yazı ki çıkmadı aklından.

Aynı gün uğradığı bankada sıra numarası için makineden bir kâğıt aldı. Duvarda gördüğü yazıyı oraya yazdı. Banka sırası kendisine gelince bu kâğıt parçasını minik kutunun içine bıraktı. Bir sonraki banka müşterisi yaşlı bir adamdı, emekli öğretmen Muzaffer Bey. Tesadüfen aynı vezneye gelince yazıyı buldu, bir kâğıda not etti. O gün bir üniversitenin yakınlarında işi vardı. Meyve satan satıcının yanından geçerken dayanamadı, yazıyı ona verdi. On dakika sonra oradan geçen üniversite öğrencisi genç kız yazıyı gördü, sevdi. Yirmi liranın üstüne yazdı. Aynı gün marketten alışveriş yapınca o yirmi lirayı kullandı. Para gün içinde elden ele dolaştı ve en nihayetinde bir taksi şoförüne ulaştı. Taksici baktı yazıya, sevdi. Gece arabasına binen hayat kadınına verdi.

Köfteci kendisine uzatılan parayı aldı. Üzerindeki yazıya bakakaldı.

Yüreğinin bir yeri ışıldadı. Bir hayır yapmak istedi, tanımadığı bir cana yardım etmek, güzelliğe vesile olmak... Yazıyı kâğıda geçirip kamyonetinin duvarına astı. Orada köfte ekmek yiyen bütün müşteriler gördüler ve başka başka yerlere yazdılar. Bir fısıltı gibi yayıldı yazı. Rüzgâr gibi yayıldı. EDEP YA HU EDEP, BUGÜN BİR İYİLİK YAP.

Miskinliğe Övgü

Yağmur durmaksızın yağıyor, bende bir bezginlik. Halbuki ne çok severim böyle havaları. Güneşli günlerden, baharın çığırktan enerjisinden daha fazla severim. Ama işte ruhen koyversem de kendimi, biliyorum ki ben hiçbir zaman

"bezgin" olamadım. Severim miskinleri. Miskinliğin felsefesini. Ama bir başka meziyet, başka maharet onlarınki.

Tanırsınız onları. Daha ilk bakışta kendilerini belli ederler. Zaten saklanmak gibi bir gayeleri yoktur ki. Evde bir koltukta dalgın dalgın roman okurken, yağmurlu bir sabah saatlerce camdan dışarı bakarken, derin tefekkür halinde bulabilirsiniz mesela. Ya da deniz kenarında salaş bir çay bahçesinde çaylarını yudumlarırken, tostlarını yerken, gazeteleri kayıtsız bir ilgiyle karıştırırken görebilirsiniz. Akar giderler hayatın içinden, telaşsız, öylesine.

Çünkü ne bir unvana yetişmektir gayeleri, ne de bir an evvel işe gitmek, kâr etmek, para kazanmak. "İlla da yükseleyim, billa da şunu yapayım, bunu kotarayım, şunda bir numara olayım" derdinde olmamışlardır hiçbir zaman.

"Toplum" ya da "sistem" kelimelerini sık kullanırlar, kendilerini ayırarak.

Kimileri "bohem" der onlara, "şehir bezginleri" demek daha doğru belki de.

Bohem kültürün çıkış yeri Fransa. Modernleşmenin en derin felsefi ve sanatsal eleştirileri aldığı yer de orası. Charles Baudelaire bir zamanlar demişti:

"Bütün meslekler insan ruhunu kemirir durur. Bir tanesi hariç: Şairlik."

Kemirir ruhumuzu hırslarımız, kariyer, şöhret veya para pul telaşımız. Bir fare gibi sessiz, derinden ve sinsice. Ufak ufak ısırıklarla kemirir içimizi rekabet duygusu. İktidar iptilasını yer bitirir insanı. Bir koltuğa sevdalanmak tüketir adamı. Tuzaklarla doludur bu hayat. Nefsimizin tuzaklarıyla. Düşer düşer çıkarız. Dizlerimiz yara bere içinde. Şair bile olsun bu böyle. Önemli olan nefsin çukurlarına düşmemek değil, düşünce çıkabilmeyi becermektir.

Baudelaire ve onun gibi bohemler, alışıldık burjuva hayat tarzına alternatif mahiyetinde hiçbir şey yapmamayı, kendi kendinle asla yarışmamayı, para-kâr-hırs-kavga dörtlümesine kapılmamayı öğütlemekle kalmadılar sadece. Mesela Gustave Flaubert'e göre, "Burjuvazinin hallerinden haz etmemek aklın başladığı noktadır."

Bu bakışa göre, ilhamla beslenen, kelimelerle sevişen şairler hariç, hemen hepimiz her an ve bilhassa uzun vadede ruhlarımızı yitirmekteyiz. Ya da naifliğimizi.

Zamanla Fransa'dan çıktı, dalga dalga yayıldı bohem kültür. 1968

hareketinin tarihsel öncülerinden biri oldu. Parıltılı şehirlerden, alışveriş

merkezlerinden ve burjuvazinin hallerinden uzaklaşmak, Jack Kerouac tarzı yollara düşmek, azıcık para, azıcık tasayla yaşamak, hayatı daimi bir yolculuk gibi okumak, daha eşitlikçi ve "tabiata uygun" bir hayat sürmek

isteyen nice genç insan vardı. Benzer topluluklara XIX. yüzyıl ortalarında bile rastlayabiliriz.

Velhasıl içinde yaşadığın sistemi elinin tersiye itip kafa dengi insanlarla beraber bir çiftlikte ipekböceği yetiştirerek, keçi sağarak ya da bir sahil kasabasında balık tutarak yaşama ütopyası sanıldığından çok daha eski. Medeniyetten uzaklaşmak, burjuvazinin parçası olmamak, sisteme ayak uydurmamak, "saf" ve

"dışarılıklı" kalmak, toplum ile kendin arasına mesafe koymak özlemi öylesine köklü.

Zaman zaman tüm bohem-bezgin arkadaşlarımda had safhada bir enerji ve

moral kaybı gözlemliyorum. Bahsettiğim insanlar nicedir devam eden "dinci-laik", "biz-onlar", "Kürt-Türk", "filancalar-falancalar" kavgalarına anlam veremiyor, sakın ve huzurlu bir hayat arzu ediyor ve katiyen taraf olmak istemiyorlar. Kendilerini yekpare bir kolektivitenin parçası olarak değil, başlı başına birey olarak görmeyi yeğleyen, çok okuyan, çok film seyreden, çok dertlenen, barışçıl, doğasever, daima az biraz melankolik, ama nedense bu aralar her zamankinden de kötümser olan insanlar. İçlerinde Kürtler de var, Türkler de.

Gençler de var, yaşlılar da.

Bir toplumda ideolojik tartışmaların hızlandığı zamanlarda hiçbir

tartışmaya girmeden köşesine çekilen ya da alıp başını gitmek isteyen çok insan oluyor. Sesleri duyulmasa da var onlar. Uzaktan bakıyorlar genel ortama: Bir tartışmadır gidiyor gırla. Çetin, kutuplaşmacı, kırıcı sözler telaffuz ediliyor ortada, siyaset ve medya meydanlarında. Her kırılan daha çok kırıyor karşıdakini. Hırpalıyoruz kendimizi, birbirimizi milletçe, memleketçe.

Birbirimizden "öteki"ler yaratıyoruz. Anlamadan dışlıyor, görmeden kapatıyor, tanımadan etmeden sevmediğimize kanaat getiriyoruz. Ha bire farklılıklarımıza yoğunlaşıyoruz, zerre kadar ortak noktamız yokmuş gibi davranarak. Birbirimizi

"bizden olanlar" ve "bizden olmayanlar" diye ikiye ayırıyoruz. Arada kalanlara ya da herhangi bir kutba ait olmayı reddedenlere şüpheyile yaklaşıyoruz. Arafta kalanları anlayamıyor, öteliyoruz.

Şehir bezginleri, felsefi miskinler ise hep varoluşsal bir arafta yaşıyorlar.

Kimseye kin tutmadan. Kamu âlemi bir görerek...

Yalnızlık Efendi

Bilmem Yalnızlık Efendi ile aranız nasıl? Benim oldum olası iyidir.

Severim kendisini, zannımca o da benden memnundur. Yalnızlık Efendi uzunca

boyu, titiz, temiz ve bakımlıdır. Çok yakışıklı sayılmaz belki, fakat hayli alımlıdır. Kıyafetlerini nerede diktirir bilmem, ama giyimi kuşamı farklıdır.

Hayatımda tanıdığım en donanımlı, en kültürlü, ayakları en çok yere basan varlıklardan biridir. Okumayı, düşünmeyi ve hayal etmeyi sever; haftada en az üç kitap bitirir. Tefekkürü de bilir, tevekkülü de. Özgüveni yüksektir, kendi kendine yeter. Kimseye yalakalık etmez, hesap kitap yahut pazarlık ve çıkar işlerinden hazzetmez. Elâlemin nabzına göre şerbet vermez, kula kulluk etmez.

Vefalıdır. Sadıktır. Kendisine yapılan iyilikleri asla unutmaz, ama kötülöklere gelince hafızası balıkların hafızasına döner; kemlikleri ve kinleri çabuk unuttur.

Kimseyle düşmanlığı yoktur. Kancıklık sevmez. Dedikodu etmez. Başkasının gölgesine muhtaç olmadan tek başına yaşayan hür ve gür bir ağaç gibidir. Canı sıkılınca duvarında asılı eski bir yazıya bakar; kim bilir hangi mahir hattatın elinden çıkma yazıda şöyle yazar: "Bu da Geçer Ya Hu." Yalnızlık Efendi yazıyı okurken gülümser, yarı mahcup, yarı mağrur. Ne zaman ona insanlardan ya da dış dünyanın çarkından şikâyet etmeye kalksam, eliyle savuşturur sözlerimi.

"Boş versene ya hu" der. "Yalnız geldik bu dünyaya. Sanki yalnız gitmeyecek miyiz?" Gerçi şahidim, zaman zaman onun da içinin daraldığı olur. Yalnızlık Efendi en çok başkalarıyla karıştırılmaktan rahatsızdır. Yalnızlık, "Issızlık"

demek değildir. Issızlık Efendi başka mahallede yaşar. Biraz huysuz bir tiptir.

Hani bahçesine kaçan toprakları kesmeye kalkan aksi ihtiyarlar var ya, onlardandır.

Bizimkiyle ara sıra selamlaşırlar o kadar. Keza Yalnızlık, "Kimsesizlik" demek de değildir. Kimsesiz Efendi şehrin dışında bir mağarada yaşar. Saçı sakalı birbirine karışmış. Bizimkiyle kırk yılda bir karşılaşır o kadar. Yalnızlık ne Issızlıktır ne Kimsesizlik. Yalnızlık insana en çok başkalarıyla çevriliyken gelen bir histir ki, kimileri buna "etraf kalabalıkken kalbin yalnız olması hali" derler.

Yalnızlık Efendi der ki, "Yalnızlık insanın kendi kendisiyle yaptığı bir sohbetir. Aracısız. Katkısız. Oyunsuz. Yalansız. Saf ve som bir sohbet..." Bazen olur bana, nedensiz, öylesine. Güçlü bir kaçma arzusu başlar içimi kemirmeye.

Televizyon, radyo, gazeteler... Hepsinden koparım. Telefonları bir kenara kaldırırim. E-mail'lere bakmam, kimseye tek satır yazmaz olurum.

Kepenleri indirir, geçici bir süre tadilata girer, içime kapanırım. Yapılacak işler kule olur

yükselir masamda. Okunacak mektuplar, kotarılacak sorumluluklar birikir bir kenarda. Sokağa çıkasım gelmez; çıksam kenarlardan yürürüm, saçak

altlarından. Görünmez olmak isterim. Saydam bir cisim gibi ve yabani. Kazara bir tanıdığa ya da beni tanıyıp konuşmak isteyen okurlara rastlasam dilim dolanır, iki cümle kuramam. Çünkü o esnada içeride Yalnızlık Efendi ile konuşuyorumdur. Aynı anda iki boyutta birden olamam.

Bazen olur herkese, nedensiz, öylesine. Yalnızlık Efendi dikilir

balkonumuzun altında. Çakıl taşları atar penceremize. "Hadi çık dışarı" der. "Çık da oynayalım." Bazen olur. Yalnızlık çağırır. Ve sen terliklerini giyer, her şeyi ve herkesi bir kenara bırakır, ruhunun mahzeninin merdivenlerinden inersin üçer beşer. Mahzende Yalnızlık Efendi seni bekler. Beraber oturur sohbet edersiniz sabahlara kadar. Hayattan, zamandan, insanlardan, oluştan bahsedersiniz.

Yalnızlık Efendi felsefe sever. Gerçi hiçbir şeyi çözemezsiniz ama zaten sohbettir maksat, çözüm arayışı bahane. Dedim ya, oldum olası Yalnızlık Efendi ile aram iyidir. Severim kendisini. Zannımca o da dostluğumuzdan memnundur.

Kalem Ehli ve Kalp Ehli

Seneler seneler evveldi. Kalem ehlinden olmaya niyet ettim içimden.

Kitapları ve hikâyeleri dost bellediğim için sırf; hayal kurmayı bunca sevdiğimden. Sonsuz seyahatler âlemdir kitaplar. Zamanda ve mekânda bir kuş

kadar özgür kılar insanı. Alırsın kelimeleri tek tek, bir araya getirirsin topak topak. Yumuşacık ama dayanıklı. Kanat yaparsın harflerden. Uçarsın

uçabildiğince...

Eli kalem tutanlardan olmaya niyet ettim vakti zamanında. Niyet demek,

"vardık" demek değil asla. Bir şey "olduk" yahut bir paye "edindik" veya yaptık-ettik-başardık demek değil kat'a. Türkçenin belki de en güzel kelimelerinden biridir "niyet etmek. Kolay kolay başka dillere çeviremezsin. Oruç tutan insan mesela, "oruçluyum" demez, "niyetliyim" der. Sen niyet edersin samimiyetle; yürürsün kendi yolunda, elinden geldiğince. "Öğrenenler"den olmak istersin,

"bilenler"den değil. Niyetin sana rehberlik eder. Adım adım, aşama aşama...

Bu memlekette eli kalem tutanlar, ekseriya erkek. Kadınlar sözlü kültürün bekçisi ise erkekler yazılı kültüre hâkim. Gazeteciler, yazarlar, editörler, şairler, eleştirmenler... Halbuki onların yazdıkları kitapları okuyanlara bakıyorum. Bu okurların ne kadar çoğu kadın, farkında mısınız? Adeta kadınlar okuyor, erkekler yazıyor. Öyle alanlar var ki kadınlar erkeklerden daha iyi ve meraklı okurlar.

Üstelik sevdikleri eserleri muhakkak etraflarına da okutuyorlar. Peki kadınlar, erkeklerden daha fazla ve daha tutkuyla okudukları halde neden daha az yazıyorlar? Cesaretlerini kıran nedir?

Tesadüf değil ya bütün ilham perilerinin hep dişi olarak tasvir edilmesi; kadın dediğin ilham verir, erkek ise o ilhamla eserler yaratırdı. Kadın yazının nesnesi, erkek ise öznesiydi... Tüm bunlar eskidendi. Tabloyu temelden değiştirme vakti şimdi. Daha çok kadının yazılı kültüre girmesi, burada ayakları üzerinde durması, daha çok kadının "kalem ehli olması", toplumun da, bireyselliklerin de gelişimi için önemli.

Dedim ya, kalem ehlinden olmak niyetimdir. Bu yöndedir arzum, sevdam ve tutkum. Lakin zihnimin bir kancası var ki takılı kalmış bir başka yerde. Onun gözü bir başka âlemde. Kalem ehlinde değil, kalp ehlinde. Gönül ehli başka bir hal. Onlar bambaşka insanlar. Ah keşke, keşke sayıca daha çok olsalar. Gene de

az değiller. Ne de cılız ya da suskun veya görünmez. Serpiştirilmişler yeryüzüne, öylesine.

Ben gönül ehlini niye seviyorum? Seviyorum çünkü onlarda zerre kadar fenalık yok. Herkesin birbiri hakkında atıp tuttuğu, yalan yanlış yazdığı,